



TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINI MOLİYAVIY QO‘LLAB- QUVVATLASHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti professori

Zaynalov Jahongir Rasulovich

dz50@mail.ru

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti magistranti

Malikov Elbek Abdurayim o‘g‘li

elbekmalikov2001@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada O‘zbekistonda tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlari va ularning iqtisodiy barqarorlikdagi o‘rni tahlil qilinadi. Bank kreditlari, mikromoliyaviy tashkilotlar, lizing va faktoring xizmatlari, davlat dasturlari hamda xalqaro moliyaviy institutlarning roli yoritilgan. Shuningdek, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, raqamli texnologiyalar asosida kreditlash tizimini takomillashtirish va FinTech, crowdfunding, venchur kapital kabi innovatsion mexanizmlarning afzalliklari ko‘rsatib o‘tilgan. Tadqiqot natijasida tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini rivojlantirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar. Tadbirkorlik subyekti, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash, bank krediti, mikromoliyalash, investitsiya, lizing, faktoring, FinTech, venchur kapital, raqamli iqtisodiyot, moliyaviy barqarorlik.

Kirish

So‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror o‘sishi, aholi bandligi va ijtimoiy farovonlikni oshirishda tadbirkorlik subyektlarining roli ortib bormoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, yangi ish o‘rinlari yaratish, ishlab chiqarishni kengaytirish va eksport salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Biroq tadbirkorlikni kengaytirish uchun zarur moliyaviy resurslarning yetishmasligi, kredit shartlarining murakkabligi, garov talablari va yuqori foiz stavkalari ko‘plab subyektlar faoliyatini cheklamoqda. Shu bois, imtiyozli kreditlar, grantlar, subsidiyalar va investitsiya manbalarini kengaytirish bugungi kunda dolzarb masalaga aylangan.



Prezident qarorlari va “Yoshlar – kelajagimiz”, “Har bir oila – tadbirkor”, “Biznesni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi” kabi dasturlar doirasida tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash choralari ko‘rilmoqda. Shuningdek, Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki hamda Osiyo taraqqiyot banki tomonidan kichik biznes uchun kredit liniyalari ochilgan. Biroq amaliyotda moliyaviy savodxonlik pastligi, kafolat tizimining cheklanganligi va elektron kreditlash infratuzilmasining to‘liq shakllanmagani tufayli tizim samaradorligi yetarli emas. Shu sababli, raqamli bank xizmatlari, FinTech, crowdfunding va venchur kapital kabi innovatsion mexanizmlarni joriy etish zarur. Maqolada aynan shu zamonaviy moliyaviy mexanizmlar tahlil qilinib, xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi. Tadqiqotning maqsadi — O‘zbekiston sharoitida moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish va tadbirkorlikning iqtisodiy barqarorligini oshirishga xizmat qiluvchi mexanizmlarni aniqlashdir.

Nazariy asos

Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash iqtisodiy barqarorlik, kapital aylanishi va investitsion muhitni yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Moliyaviy mexanizmlar innovatsiyalarni joriy etish, raqobatbardoshlikni oshirish hamda iqtisodiy o‘sishni jadallashtirishning asosiy omilidir. Iqtisodiy adabiyotlarda “moliyaviy qo‘llab-quvvatlash” turlicha talqin qilinadi: ayrimlar uni davlat tomonidan kredit, subsidiya va grantlar shaklida moliyalashtirish deb bilsa, boshqalar xususiy sektor, xalqaro tashkilotlar va investitsiya fondlari ishtirokidagi ko‘p manbali tizim sifatida qaraydi. D. Beg, S. Fisher va R. Dornbush moliyaviy resurslarni iqtisodiy barqarorlikning tayanch elementi deb hisoblab, samarali moliyaviy tizim bo‘lmasa, tadbirkorlik faolligi pasayishini ta’kidlagan.

O‘zbekiston olimlari (G‘. Qo‘ziyev, M. Xodiev, N. Jo‘rayev) tadbirkorlikni faqat bank kreditlari bilan emas, balki lizing, faktoring, mikromoliyalash va investitsiya fondlari orqali ham qo‘llab-quvvatlash zarurligini asoslaganlar. Zamonaviy yondashuvlarda esa moliyaviy tizim raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, FinTech, onlayn kreditlash, blokcheyn va crowdfunding kabi innovatsion mexanizmlar keng qo‘llanmoqda. Davlatning bu jarayondagi roli ham alohida ahamiyatga ega. J. Schumpeter ta’kidlaganidek, davlat to‘g‘ridan-to‘g‘ri boshqaruvchi emas, balki “moliyaviy katalizator” sifatida infratuzilmani yaratishi lozim. O‘zbekistonda “Biznesni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi” va “Yoshlar – kelajagimiz” kabi dasturlar aynan shu modelga asoslanadi. Xalqaro amaliyotda venchur kapital, inkubatsiya



markazlari va davlat-xususiy sheriklik (PPP) mexanizmlari muhim o‘rin tutadi. Bunday yondashuv Xitoy, Janubiy Koreya va AQSh tajribasida innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishda samarali natija bergan.

Shunday qilib, tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari uch yo‘nalishda shakllanadi:

1. **Davlat dasturlari** – imtiyozli kredit, grant va subsidiyalar;
2. **Bozor mexanizmlari** – bank, lizing, faktoring va investitsion fondlar;
3. **Innovatsion vositalar** – FinTech, crowdfunding va ventchur kapital.

Bu yo‘nalishlar O‘zbekiston sharoitida milliy iqtisodiyot xususiyatlariga mos holda takomillashtirilishi zarur.

Amaliy tahlil

So‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyotida tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishiga aylandi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik YAIMning qariyb yarmi va bandlikning 75 foizini ta‘minlab, iqtisodiy barqarorlikda muhim rol o‘ynamoqda. Shu bois ularni moliyaviy resurslar bilan ta‘minlash iqtisodiy o‘rinishning asosiy omilidir. Markaziy bank ma‘lumotlariga ko‘ra, 2022–2024-yillar davomida kichik biznes subyektlariga ajratilgan kredit hajmi 68,3 trillion so‘mdan 102,4 trillion so‘mgacha oshgan. Kreditlarning 58 foizi ishlab chiqarishga, 27 foizi xizmat ko‘rsatishga va 15 foizi qishloq xo‘jaligiga yo‘naltirilgan. Imtiyozli kreditlar “Har bir oila – tadbirkor”, “Yoshlar – kelajagimiz” va “Ayollar daftari” dasturlari orqali amalga oshirilmoqda, 2023-yilda ular doirasida 1,2 milliondan ortiq tadbirkor 14 trillion so‘mdan ziyod mablag‘ olgan.

Biroq tizimda ayrim muammolar ham mavjud: garov talablari yuqoriligi, kredit foiz stavkalari 20–24% atrofida ekanligi, mikromoliyaviy tashkilotlarning hududiy qamrovi pastligi va moliyaviy savodxonlik yetishmasligi resurslardan samarali foydalanishga to‘sqinlik qilmoqda. Shu bilan birga, “Raqamli bank” konsepsiyasi asosida elektron arizalar, onlayn kafolat tizimi va avtomatik kredit reytingi mexanizmlari joriy etilib, 2024-yilda yangi kreditlarning 22 foizi to‘liq raqamli shaklda ajratilgan. Xalqaro moliyaviy institutlar – Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki bilan hamkorlikda kichik biznesni moliyalashtirish uchun 1 milliard dollardan ortiq kredit liniyalari ochilgan bo‘lib,



ularning bir qismi “yashil iqtisodiyot” loyihalariga yo‘naltirilgan. Shu bilan birga, lizing va faktoring xizmatlari tizimi rivojlanmoqda, hozirda 100 dan ortiq lizing kompaniyasi faoliyat yuritmoqda.

Innovatsion yo‘nalishlar ham shakllanmoqda: “Startup Uzbekistan” platformasi orqali 2023-yilda 70 dan ortiq startap 10 milliard so‘mga yaqin mablag‘ jalb qilgan. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlashda kompleks yondashuv zarur:

1. **Davlat dasturlarini modernizatsiya qilish** – imtiyozli kreditlarni raqamlashtirish va natijadorlik mezonlarini joriy etish;
2. **Bozor mexanizmlarini rivojlantirish** – mikromoliyaviy tashkilotlar va kafolat fondlari salohiyatini oshirish;
3. **Innovatsion texnologiyalarni kengaytirish** – FinTech, blokcheyn, crowdfunding va venchur kapital tizimlarini rivojlantirish.

Umuman olganda, O‘zbekistonda moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari ijobiy natija bermoqda, biroq barqaror tizim yaratish uchun moliyaviy vositachilik infratuzilmasini kengaytirish, bank xizmatlarini soddalashtirish va moliyaviy savodxonlikni oshirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Zamonaviy mexanizmlar va takliflar

Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini modernizatsiya qilishda innovatsion yondashuvlar, raqamli texnologiyalar va moliyaviy xizmatlar bozorini diversifikatsiya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Global moliya tizimining raqamlashtirilishi sharoitida O‘zbekiston iqtisodiyotida ham zamonaviy moliyaviy mexanizmlarni joriy etish zarur.

Birinchidan, **raqamli moliya va FinTech texnologiyalarini** keng qo‘llash tadbirkorlikni moliyalashtirish samaradorligini oshiradi. Elektron kreditlash, mobil bank tizimlari va onlayn to‘lovlar orqali vaqt va xarajatlar qisqaradi, shaffoflik ortadi. Kreditlarni “raqamli garov” tizimi asosida baholash taklifi, ya’ni moliyaviy faoliyat natijalarini garov sifatida qabul qilish mexanizmi, amaliy ahamiyatga ega.

Ikkinchidan, **crowdfunding va P2P moliyalashtirish** platformalarini rivojlantirish kichik biznes va startaplar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Ular aholining ommaviy mablag‘larini jalb etish orqali loyihalarni moliyalashtirishga xizmat qiladi. Shu yo‘nalishda mahalliy platformalarni yaratish va ularni qonuniy tartibga solish dolzarbdir.



Uchinchidan, **venchur kapital tizimi** innovatsion tadbirkorlikning o'sishida muhim rol o'ynaydi. Xususiyl investorlar, texnoparklar va inkubatsiya markazlari ishtirokida yuqori daromadli startaplarni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus qonun va soliq imtiyozlarini joriy etish zarur.

To'rtinchidan, **davlat-xususiyl sheriklik (PPP)** mexanizmlarini kengaytirish orqali infratuzilma loyihalariga xususiyl sarmoyalarni jalb etish mumkin. Bu davlat budjetiga tushadigan yukni kamaytiradi va iqtisodiyotning turli sohalarida biznes faolligini oshiradi.

Beshinchidan, **mikromoliyalash va kafolat fondlarini** rivojlantirish, ayniqsa ayollar va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash uchun imtiyozli kredit liniyalarini kengaytirish muhimdir. Shu bilan birga, "Biznesni qo'llab-quvvatlash jamg'armasi" faoliyatiga raqamli monitoring tizimlarini joriy etish tavsiya etiladi.

Oltinchidan, **moliyaviyl savodxonlikni oshirish** tadbirkorlikning barqarorligini mustahkamlaydi. Banklar, ta'lim muassasalari va mahalliy hokimliklar hamkorligida "Biznes maktablari" yoki "Moliyaviyl savodxonlik markazlari"ni tashkil etish lozim.

Yettinchidan, **"yashil moliya" (green finance)** yo'nalishini rivojlantirish ekologik toza texnologiyalarni moliyalashtirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shunday qilib, O'zbekistonda tadbirkorlikni moliyaviyl qo'llab-quvvatlashning zamonaviyl mexanizmlari quyidagi yo'nalishlarda rivojlantirilishi zarur:

- raqamli texnologiyalar asosida moliyalashtirishni soddalashtirish;
- innovatsion moliyaviyl platformalarni yaratish;
- venchur kapital va PPP mexanizmlarini kengaytirish;
- mikromoliyaviyl infratuzilmani mustahkamlash;



– moliyaviy savodxonlik va “yashil moliya”ni joriy etish.

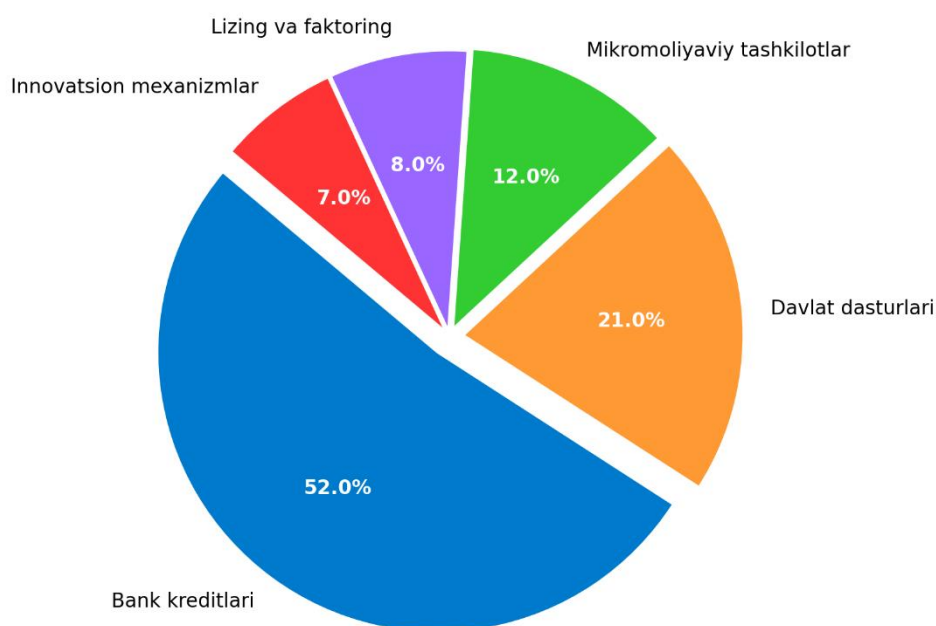
Bu yo‘nalishlar tadbirkorlikni samarali moliyaviy qo‘llab-quvvatlash hamda iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta‘minlaydi.

Ushbu takliflarni bosqichma-bosqich amalga oshirish O‘zbekiston iqtisodiyotining moliyaviy barqarorligini mustahkamlab, tadbirkorlik subyektlari uchun yanada qulay biznes muhitini yaratadi. Bu esa nafaqat ichki ishlab chiqarish hajmining oshishiga, balki eksport salohiyati va xalqaro raqobatbardoshlikning yuksalishiga xizmat qiladi.

Xulosa

O‘zbekiston Respublikasida tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash iqtisodiy o‘shish, bandlik va aholi daromadlarini oshirishda muhim ahamiyatga ega. So‘nggi yillarda kichik biznesni rivojlantirish maqsadida imtiyozli kreditlar, davlat kafolatlari, mikromoliyaviy dasturlar va xalqaro moliyaviy institutlar bilan hamkorlik asosida keng islohotlar amalga oshirildi. Bu chora-tadbirlar tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy faolligini oshirib, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirdi. Biroq mavjud moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimi hali to‘liq samaradorlikka erishgani yo‘q. Kredit olishdagi byurokratik to‘siqlar, garov talablari, moliyaviy savodxonlikning pastligi va raqamli texnologiyalarning yetarli joriy etilmaganligi

Tadbirkorlikni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash manbalari (2024-yil)





tizim samaradorligini cheklamoqda. Shu bois, moliyaviy infratuzilmani modernizatsiya qilish va zamonaviy texnologiyalar asosida yangi mexanizmlarni joriy etish dolzarb vazifadir.

Raqamli moliya, FinTech, crowdfunding va venchur kapital kabi innovatsion mexanizmlar kreditlash jarayonlarini soddalashtirib, shaffoflikni ta'minlaydi va yangi moliyaviy manbalarga kirish imkonini kengaytiradi. Davlat-xususiy sheriklik (PPP) asosidagi loyihalar esa xususiy sarmoyalarni iqtisodiyotning strategik sohalariga jalb etish imkonini beradi, mikromoliyalash va kafolat fondlarini rivojlantirish esa yoshlar va ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlaydi. Umuman olganda, zamonaviy moliyaviy mexanizmlarni joriy etish O'zbekiston iqtisodiyotining raqamli transformatsiyasida muhim bosqich bo'lib, moliyaviy xizmatlar sifatini oshiradi, kreditlash jarayonlarini soddalashtiradi va tadbirkorlik sektorining raqobatbardoshligini kuchaytiradi. Natijada, mamlakat iqtisodiy barqarorligi yanada mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2023-yil 20-dekabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. — *Prezident.uz* rasmiy sayti.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va biznes muhitini yanada yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–3775-son qarori. — Toshkent, 2018-yil 5-iyun.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yoshlar – kelajagimiz” davlat dasturi to‘g‘risidagi qarori. — PQ–3839-son, 2018-yil 27-iyun.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Strategik islohotlar agentligi. — “*Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha yillik hisobot*”, 2024.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. — “*Bank sektorining rivojlanish ko'rsatkichlari*” statistik byulleteni, 2024-yil.
6. Jahon banki. — *World Development Report 2023: Financing for Sustainable Development*. Washington, 2023.
7. Karimov D. “Moliyaviy texnologiyalar (FinTech) tizimining O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri.” — *Innovatsion rivojlanish jurnali*, №3, 2024.
8. OECD. *Entrepreneurship at a Glance 2023*. — Paris: OECD Publishing, 2023.
9. IMF. *Financial Access Survey (FAS): Global Database 2024*. — Washington D.C., 2024.
10. United Nations Development Programme (UNDP). — *Sustainable Finance for SMEs in Central Asia*. New York, 2023.



11. “Biznesni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi” rasmiy hisobotlari. — Toshkent, 2024-yil.
12. “O‘zbekiston Respublikasi Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish agentligi” ochiq ma’lumotlar portal. — *business.gov.uz*, 2024.
13. Qobilov S. “Mikromoliyalash tizimi va uni innovatsion rivojlantirish yo‘nalishlari.” — *Iqtisodiy tahlil va prognozlash* jurnali, №1, 2023.
14. Z Malikov, G Rabbimov. Dinamik obyektlarni aniqlashda K-means klasterlash algoritmini qo‘llash. *Современные проблемы интеллектуальных систем* 1 (2), 239-241.
15. KS Abdiyeva, OR Yusupov, Z Malikov. Breast cancer classification from mammographic images using Inception V4 model. *Artificial Intelligence and Information Technologies*, 505-510
16. SK Fazilov, KS Abdiyeva, OR Yusupov, E Eshonqulov, Z Malikov Construction of a Quasi-Linear Ensemble of Algorithms for Diagnosing Tumors Detected from Mammography Images. 2024 IEEE East-West Design & Test Symposium (EWDTS), 1-5
17. Malikov Ziyodullo Aburayim o‘g‘li, Shodiyev Usmon Ramazonovich Efficient parallel data analysis: integrating mapreduce with hadoop distributed file system. *Educational Research in Universal Sciences* 2 (4), 840-842.
18. S Fazilov, K Abdieva, O Yusupov, E Eshonqulov, Z Malikov. Re-parameterized Gompertz algorithm for the fuzzy ranks of deep CNN models in the identification of breast cancer using mammography images. *AIP Conference Proceedings* 3244 (1), 030083
19. National Bank of Uzbekistan. — *Annual Report 2023*. Toshkent, 2024.